

תורת ארץ ישראל.

[פרשת בראשית, שנת תשס"ט – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי]

מהיכן נברא אדם הראשון? מניין לקח הקב"ה את חומר הגלם כדי ליצור פרי תפארת מעשה ידיו? ענו חז"ל: "אדם הראשון – גופו, מבבל; וראשו, מארץ ישראל; ואבריו, נשאר ארצות" (סנהדרין לח:). מה הטעם שדוקא ראשו מארץ ישראל? עונה רש"י: "שהיא גבוהה וחשובה מכל הארצות".

כאן אנו שומעים על ההבדל המשמעותי מה יש בין תפקיד הראש לתפקיד של שאר הגוף. הגוף נוצר לשמש את הראש. עיקרו של האדם הוא כח החשיבה שיש במוחו. האדם נברא בצלם אלוקים. מה פירוש הגדרה זו? הכח של השגה שכלית (מורה נבוכים א, א). ולכן, אמנם עבור פעולות גופניות בלבד היה די לברוא אותו מאדמות שאר חלקי תבל, אבל עבור לימוד התורה הקדושה צריכים לברוא את ראשו מחומר גלם חשוב ביותר, והוא אדמת ארץ הקודש.

מניין לנו שהראש הוא האבר החשוב ביותר בגופו של האדם, ולא הלב או אבר אחר? כי הרמב"ם (הל' בית הבחירה ב, ב) מאריך במעלת מקום המזבח בבית המקדש, ושם מביא מדרש: "ומסורת ביד הכל שהמקום שבנה בה דוד ושלמה המזבח, הוא המקום שבנה בו אברהם מזבח ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא ומשם נברא. אמרו חכמים אדם הראשון ממקום כפרתו נברא" עכ"ל הרמב"ם. הרי שלמרות שרק ראשו בלבד נברא מאדמת ארץ ישראל, נחשב הדבר כאילו כל כולו נברא מארץ ישראל, כי הוא האבר החשוב ביותר ולכן כתב "ומשם נברא".

המקרא מפרט לנו ארבע נהרות שיצאו מגן עדן. "שם האחד פישון, הוא הסובב את כל ארץ החוילה אשר שם הזהב. וזהב הארץ ההיא טוב, שם הבדולח ואבן השוהם" (בראשית ב, יא-יב). כלום התורה באה לשבח השגת זהב ובדולח? ודאי שהדברים הם משל לדבר יקר ערך באמת. ומה הוא?

ענו במדרש (בראשית רבה, טז):

"וזהב הארץ ההיא טוב, מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל ולא חכמה כחכמת ארץ ישראל. שם הבדולח ואבן השוהם וגו' מקרא משנה ותלמוד ותוספתא ואגדות" עכ"ל.

איפה המקום הנפלא הזה ששם משיגים את האוצרות הנפלאים הללו? רש"י על התורה (בפסוק הנ"ל) מזהה עבורנו נהר פישון: "הוא נילוס נהר-מצרים, ועל שם שמימו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון".

וכאן יש לשאול, האם מדובר כאן בשבח ארץ מצרים או דוקא שבח ארץ ישראל? אלא רצונו לרמוז בדברים אלו

א. על הנילוס שהוא **גבולה הדרומי** של ארצנו ארץ ישראל! הרי כאשר התורה תחמה תחומי ארץ ישראל היא מציינת שני גבולות, נהר מצרים בדרום, ונהר פרת בצפון. כך הבטיח ה' לאברהם בברית בין הבתרים "לזרעך נתתי את הארץ הזאת מנהר מצרים עד הנהר הגדול נהר פרת" (בראשית טו, יח). וגם תרגום יונתן, רד"ק, רוב ראשונים וכן הגר"א סבורים שנהר מצרים היא נהר נילוס. – הרי לנו מכאן, שבמעשה בראשית, שכשמשבחים את התורה בתיאור הנהר הראשון שיוצא מעדן, מדובר כאן על **תורת ארץ ישראל**.

ב. וכן מצאנו ששיבחו חז"ל בפרט את זקני **הנגב** (תמיד לא, ב) / וכן "רבותינו **שדרום**" (עירובין סה, ב; יבמות סב, ב; נדה נח, א). / וראוי להזכיר כאן, כי עכסָה בקשה "ארץ הנגב נתתני" (יהושע טו, יט) וקבָּלה בעל, שהוא "אדם שאין בו אלא תורה בלבד" (תמורה טז). [עתניאל בן קנז] / מכל הנ"ל הוראינו לדעת כי ארץ ישראל מהותה היא תורה, ובפרט דרומה של ארץ ישראל מכוון לכך.

הרב אברהם קוק, כאשר כתב על מדריגתם של תלמידי חכמים בארץ ישראל, הוֹדָה –
"והלואי שנוכה אחרי כל ההפלגות [כלומר כל הגוזמות. הערת המעתיק] כולן מצדנו, להביע אך חלק אחד
מרבבה מחמדת ארץ חמדה, ומהדרת אור תורתה, ועילוי אור חכמתה ורוח הקודש המתנוסס
בקרבה. וכו' זה המין של האור והעדן של הקדושה הנמצא בא"י לתלמידי חכמים מבקשי ה',
איננו נמצא כלל בחוץ לארץ. ואנכי בזה היודע ועד, כפי קטני" (אגרות הראי"ה, ח"א עמ' קיב-קיג).

ובזה מובן מדוע ר' זירא בעלותו לארץ ישראל צם הרבה כדי לשכוח את שיטת הלימוד בבבלי.
הוא העדיף להתעלות ללמוד לפי רמת תורת ארץ ישראל (בבא מציעא פה ע"א עיי"ש רשי" ד"ה דלא ניטרדיה).
מצאנו ב-40 מקומות שחכמי בבל סמכו על הנאמר "במערבא", או "שלחו מתם" (וכך הרמב"ם פוסק
בהלכותיו), כי הכירו בעדיפותם. אף אמרו כי תלמיד חכם של ארץ ישראל שוה פי שנים מחכם שבבבל
(כתובות עה ע"א). [ובפסחים לד. מצאנו – "...כי סליק רבין אמרה לשמעתייה קמיה דר' ירמיה, ואמר ר' ירמיה [שהיה אמורא ארצישראלי] - **בבלאי**
טפשא! משום דיתבי בארעא דחשוכא, אמריתון שמעתתא דמחשכו"]

נחזור לענין אדם הראשון.

ברור שהסתובב אדם הראשון פה בארץ הקודש הלא כאן בנה מזבח והקריב עליו קרבן, וכן מת
ונקבר במערת המכפלה (כן כתב ה"כוזרי" מאמר ב פסקא יד). וכן בניו קין והבל היו פה. וכאשר קרה מעשה
זוועה שקין הרג את אחיו, "ויצא קין **מלפני ה'**" (בראשית ד, טז) זאת אומרת הוא יצא **מלפני נוכחות**
השכינה הנמצאת בארץ ישראל וגלה לחוץ לארץ (כך כתב שם ספר הכוזרי). ודבר כזה אירע גם ליונה
הנביא, שסרב לקבל נבואה מאת ה', "ויקם יונה לברוח תרשישה **מלפני ה'**" (יונה א, ג) ענינו שיצא
מתחומי ארץ ישראל וזה נקרא "מלפני ה'". (כך כתב שם הכוזרי).

נסיים בדברי חז"ל על הפסוק "הודו לה' קראו בשמו וכו' שירו לו זמרו לו, בקשו פניו **תמיד**" (תהלים
קה). כיצד אפשר לבקש לראות פניו **תמיד**? אמר ר' יוסי: מבקש אתה לראות פני השכינה בעולם
הזה? עסוק בַתורה בַארץ ישראל" (מדרש תהלים, תחילת פרק ק"ה). כי כאן הבינו פנימיות הענינים, כאן
הבינו מסר לבבי שבתוך מאמרי חז"ל, את המוסר ואת ההתעוררות הנפשית. וזה נקרא לבקש פניו
של ה'. האריך בזה קצת ר' צדוק הכהן בספרו "שיחת מלאכי השרת" (עמ' 8, ד"ה וזה היה החילוק בין בני בבל
לבני ארץ ישראל).

יפה אמרו חז"ל במדרש הנזכר בראשית דברינו, "מלמד שאין תורה כתורת ארץ ישראל, ולא
חכמה כחכמת ארץ ישראל" (בראשית רבה, טז). – ומדוע הלשון כפולה: **תורה וחכמה**?

אלא, "חכמה" הוא כינוי לסודות התורה. כלומר במדרש זה דברו על הצלחה בלימוד נגלות
התורה וסתרי התורה. גדולי המקובלים היו בא"י (רמ"ק ארז"ל) או שהיו **מהשואפים לבוא לא"י** (כמו
מהר"ל, רמח"ל הגר"א וכפי שבארנו במאמר אחר. והבאנו בענין מהר"ל, בספרו "נצח ישראל", עמ' קכט) וזכות זו היא שעמדה להם
להבין ולחדור יותר לאמיתיות פנימיות התורה.

"אחד הנולד בה, ואחד המצפה לראותה" (כתובות עה.).